

tató szöveg csattanós, bár a poémok nem mindig erősek vagy nem mindig érthetőek, ahogy az időrendhez való, kitérők és hiányok utáni visszatalálás is néha sikerületlen. Gyanítom, hogy helyenként a fordító sem tudta teljes mértékben átültetni a sztorik sajátos lengyeliségét, még ha az értelmezést lábjegyzetek segítik is (ha például az olvasó sosem hallott volna a Szolidaritás nevű mozgalomról).

Aki élt a szocializmus évtizedeiben (és esetleg azért lett sci-fi rajongó, mert „tudott a sorok között olvasni”), vagy aki érdeklődik a korszak iránt, különösen kedvelni fogja ezt a könyvet, hiszen a kis-sé bogaras Lem úr és családja mindennapi küzdelmei a kényelmes életért igen jellemzőek – a hiánygazdaság okozta frusztrációk egész tárházát adja a szerző e könyvben, amelyből az emigráció élethelyzetét is megismerhetjük. Lem hazai hívei pedig számos adalékkal gazdagodnak, melyek a könyveket formáló műveltségélményről, tapasztalatokról árulkodnak.

A könyv legizgalmasabb részei a Stanisław Lem levelezéséből vett, rendkívül szellemes idézetek, a szépirodalmiság határán lévő alkalmi szövegek, versek, bizarr és a kort fricskázó „tollbamondások” vagy a táblázat, amely *A science fiction horrorok zsebkalkulátora* címet viseli. És persze a kedves család fotók, amelyek nagyban hoz-

zájárulnak a könyv intimitásához, s amelyek szívszorítóan idézik fel az olvasóban, hogy milyen rettenetesen nehéz az elmúlást elfogadni.

KÉPES GÁBOR

(Fordította *Jakab Valéria*,
Typotex Kiadó, Budapest, 2010,
254 oldal, 2500 Ft)

MARIO VARGAS LLOSA:
Utazás a fikció
birodalmába
Juan Carlos Onetti világa

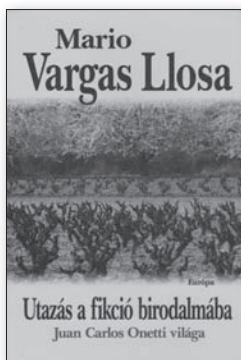
„Tegyük fel, hogy még nem létezik az idő” – kezdi történelem előtti történetmesélését a beszélő, Mario Vargas Llosa. Csupán „prelogikus lüktetés”, „meg-megriadó véráram” és „együttlétezés”, veszély és rémület uralkodik: az első tapasztalat a létre eszmélés során. A Nobel-díjas szerző ezúttal egy gazdag mélylélektani-antropológiai utazásra hív bennünket, hódolva a dél-amerikai történetmondás gazdag hagyománya előtt, egy „kődös” és „fegyelmezetlen” uruguayai író történelmi-társadalmi traumáktól áthatott, reményvesztett szárnyacsapkodását, írói fortélyait csomagolva esszébe. A fikció művésze, Juan Carlos Onetti egyedülálló, korát meghaladó lassú, belső, prousti időkezelése indokoltá teszi az antropológiai utazást: a történetmondás

ősi mesterségének bizarr játékát. Vargas Llosa először a történelem előtti idő azon szakaszára irányítja a figyelmet, amely az ösztön világából az ész világába emelte az embert, lelkiállapotot, érzéseket adott neki, majd a varázslók „valóságos elragadtatásával” megszülte a civilizációt. Az álmok, a képzelet „intézményesített” formája pedig maga a fikció, ami az irodalom megteremtését jelzi.

Onetti „tudtán kívül mélyen benne volt a posztmodernben”. Nem csupán azért, mert megformálta az ősi tudást és szenvedélyesen egy nem létező világba akart életet lehelni, hanem azért is, mert a kronologikus, lineáris idő helyébe merészen irreális dimenziót helyezett. Tehát az idő helyébe egy teret alkotott, amelyben a múlt, a jelen és a jövő együtt létezik. Megteremtette Santa María képzelte világát, ahol a valóság és a fantázia közötti határon járkálnak halálkölők lelkei. A századelő pszichológusa az emberi természet alantasságát kutatta. Míg Borges teológushoz, filozófushoz illő módon precíz és világos, addig Onetti azt az ősi szenvedélyt boncolgatja, amely a szerelem ösztönszerű megéléséhez vezet. Ezt a fantasztikus világot ráadásul a

„makacs realizmus” burkába öntötte. Egyszerre él tollában realitásként a boldogtalanság és a fantázia mint délibáb. Prózája fegyelmezetlen, pontatlan, dél-amerikaisan slamos, ám nem könnyed, csöppet sem szirupos és mindenkor mérce az új dél-amerikai próza számára.

Életműve az ösztönök, az egoizmus, a gonoszság és a cinizmus világa. Onetti ráadásul nem moralizál, sőt nem kegyelmez: a „megváltási stratégiát” hirdetőket „ravasz komédiázóknak” nevezi. Regényeiben remény sincs a megváltásra, világa örök rémálmom marad. Hőseit rosszra való hajlamukból csak a képzeletbeli utazások, de azok is csak pillanatokra emelhetik ki, hiszen irrealitásból táplálkozó „varázslények”. S mint gyakor az

ősidők történetmondói, ők is képzelte világokba menekülnek: a fantázia, a szex és az alkohol mámorába. Onetti prózájának művészi minősége a peszsimizmus és az elutasítás. Ezért válik sokak számára befogadhatatlanná, már-már „ízléstelenné”. Alakjai bolond, bizarr figurák, hazudnak, „álarcosdit játszanak” és általában az öngyilkosságba menekülnek, önsorsrontók, antihősök: Don Quijoték és Bovarynék.

Vagyis annak az álarcos életnek a résztvevői, amely – bár nem ízes, pajkos népi stílusban – Rabelais és Bulgakov köpönyegéből bújít elő.

Vargas Llosa szerint Onetti „szenvedve gyönyörködtet”, elbűvöl, miközben alámerít bennünket a gonosz és a borzalom világába. „Ez a paradox metamorfózis viszont csak az igazi alkotók kiváltsága. Onetti közékük tartozik” – fejezi be értekezését. Kérdés, hogy ebben a realizmusban rekedt, elátkozott, „individualista-anarchista” világban, ahol remény sincs a megváltásra, lehet-e szenvedve gyönyörködni. Mario Vargas Llosa mindenestre ezt teszi. Hódol Onetti előtt. Regényesen, romantikusan, a szépíró tollával egy szépíróról.

UDVARHELYI ERZSÉBET

(Fordította Scholz László,
Európa Könyvkiadó, Budapest, 2010,
252 oldal, 2400 Ft)

BORBÉLY ANDRÁS: ***Versismeretlenek***

Borbély András kötete azért (is) lehet érdekes az olvasó számára, mert olyan versekkel, illetve lírai témákkal foglalkozik, amelyekre a hazai irodalomtudományi diskurzus eddig vajmi kevés figyelmet fordított.

A három részre osztott kötet első, *Nyelv és vers* című blokkjában

Csokonai *Az alvó Lilla felett*, Térey János *A.B.F.R.A.*, valamint Szilágyi Domokos *Pogány zsoldárok* című művének egy-egy elemzését olvashatjuk. Ezt követi a *Trópus és emlékezet* című fejezet, amelyben négy tanulmányt találunk Homéroszról, Balassi Bálint erotikus költészetéről, Juhász Ferenc felejtés-metáforáiról, illetve ugyancsak Térey *Drezda februárban* című költeményéről. Az utolsó, *Esemény és teljesség* című rész szintén négy szöveget foglal magában, immár átlépve az esszé világába – egy-egy írás Berzsenyiről, majd a jelentős kortárs bolgár költőnő, Ekaterina Joszifova munkásságáról elmélkedik, zárás-képpen pedig két meditatív szöveg következik a falusi életmód és a költészet kapcsolatáról, a természethez való visszatérés lehetőségéről.

Ami a *Versismeretlenek* kapcsán először szembetűnhet, az az, hogy nem szokványos tanulmánykötetről van szó. A szerző Homérosztól Balassin keresztül egészen Téreyig jut el, éppen ezért még csak az sem állítható, hogy egy korszak irodalmáról elmélkedne a kötet. A tematikai változatosságon túl a tanulmányoknak és esszéknek csak annyi a közös vonásuk, hogy tárgyuk a költészet, mégpedig olyan művek és témák, amelyekről eddig kevés szakirodalmi megközelítés született. E sokrétű érdeklődést,